

Wat na de bel komt en onzichtbaar is, maakt onderwijs mogelijk

Een nieuw schooljaar. Nieuwe klassen en lesgroepen. Nieuwe leerlingen, cursisten en studenten. Nieuwe collega's misschien. Nieuwe uurroosters, agenda's en plannen. September en oktober hebben in het onderwijs altijd iets bijzonders. Na de relatieve rust van de zomer komt alles opnieuw in beweging.

En dan klinkt ook opnieuw de bel. Ze kondigt het begin van een les aan, een pauze of het einde van een lesdag. Voor leerlingen is ze vaak een duidelijk herkenningspunt: boeken dicht, klas uit, naar huis. In academies, centra en hogescholen klinkt die letterlijke bel misschien niet, maar ook daar zijn lesroosters en contacturen zichtbare bakens van de dag. Die zichtbare uren vertellen maar een deel van het verhaal. Want als de laatste leerling of cursist de klas verlaat of het laatste college is afgelopen, blijft er werk liggen. Een les moet worden voorbereid. Taken, toetsen, papers of examens wachten op feedback. Een leerling, cursist of student heeft begeleiding nodig. Een ouder verwacht een antwoord. Er volgt overleg met collega's. Een verslag moet worden afgewerkt, een dossier aangevuld of een volgende dag voorbereid. Lesgeven is maar het topje van de ijsberg. Daarom zetten we bij de start van dit schooljaar letterlijk een bel in heel wat lerarenkamers en personeelsruimtes. Niet om nog eens extra te bellen. Wel om zichtbaar te maken wat te vaak onder de waterlijn blijft.

Wat je niet op het uurrooster ziet

Een goede les begint lang voordat een leraar voor een klasgroep staat. Er wordt nagedacht over doelen en werkvormen. Materiaal wordt gezocht, aangepast of zelf ontwikkeld. Er wordt gedifferentieerd. Taken en toetsen worden opgesteld en verbeterd. Resultaten worden bekeken. Leerlingen, cursisten en studenten krijgen feedback en begeleiding. Collega's stemmen met elkaar af. Ouders worden geïnformeerd. Administratie wordt bijgehouden. Dat hoort allemaal bij lesgeven, maar tegelijk is onderwijs natuurlijk veel meer dan lesgeven alleen. Ook administratieve medewerkers, opvoeders, ondersteuners, directies, technisch en onderhoudspersoneel en vele andere collega's zorgen er elke dag voor dat onderwijs mogelijk wordt. Medewerkers van CLB's begeleiden kinderen en jongeren en ondersteunen scholen en gezinnen. In leersteuncentra zetten personeelsleden hun expertise in om leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften maximale kansen te geven. Ook in de onderwijsinternaten loopt het werk dag en nacht door: internaatsmedewerkers zorgen niet alleen voor opvang en toezicht, maar ook voor begeleiding, structuur, welzijn en een veilige leef- en leeromgeving voor kinderen en jongeren. In academies, centra voor volwassenenonderwijs en basiseducatie en hogescholen loopt de opdracht eveneens veel verder dan wat zichtbaar is tijdens een les- of contactuur. Niet al dat werk past netjes tussen twee belsignalen. Precies daarom is de ijsberg zo'n passend beeld. Wat boven het water uitsteekt, zien we allemaal. Wat eronder zit, is veel omvangrijker, maar blijft gemakkelijk buiten beeld. Dat is geen klagezang. Het is de realiteit van kwaliteitsvol onderwijs. En dus moeten we dat ook benoemen.

Zelfs de minister zegt het

Minister van Onderwijs Zuhair Demir verwoordde dat eerder dit jaar opvallend duidelijk in *De zevende dag* op VRT 1. In een gesprek over Nederlands op school en de verantwoordelijkheid van ouders stelde ze dat het werk natuurlijk niet om vier uur stopt. Daar heeft de minister gelijk in. Onderwijs stopt niet om vier uur. Als we erkennen dat onderwijspersoneel na de zichtbare onderwijsuren verder werkt, dan moeten we dat werk ook erkennen, respecteren en beschermen. Dan kunnen we niet jaar na jaar verwachtingen, registraties en nieuwe opdrachten blijven toevoegen alsof de tijd onder de waterlijn onbeperkt beschikbaar is. En de minister maakte nog een tweede belangrijk punt. Onderwijs kan veel doen, maar niet alles. Ook ouders en leerlingen dragen verantwoordelijkheid. Daarmee raakt ze aan iets fundamenteels: goed onderwijs maken we samen.

Onderwijs kan veel, maar niet alles

Onze samenleving verwacht bijzonder veel van onderwijs. We willen kennis en vaardigheden bijbrengen, jongeren vormen, kansen creëren, taal versterken, achterstanden wegwerken, welzijn bewaken, problemen detecteren, inclusie mogelijk maken, burgerschap stimuleren en kinderen en jongeren voorbereiden op hun verdere leven. Dat zijn belangrijke opdrachten. Maar onderwijs kan onmogelijk elk maatschappelijk probleem alleen opvangen. Een school kan taal stimuleren, maar kan een taalrijke thuisomgeving niet volledig vervangen. Een CLB kan ondersteunen, maar kan niet alle welzijnsvragen van kinderen en gezinnen oplossen. Een leersteuncentrum kan expertise aanreiken, maar inclusie lukt alleen wanneer ook de noodzakelijke middelen, omkadering en omstandigheden aanwezig zijn. Een hogeschool of universiteit kan studenten begeleiden, maar ook studenten dragen verantwoordelijkheid voor hun leerproces. Hetzelfde geldt voor leerlingen en cursisten. Ook voor hen stopt leren niet wanneer de les eindigt.

Oefenen, lezen, studeren, opdrachten maken en leerstof verwerken horen bij leren. En ouders spelen eveneens een essentiële rol in de ondersteuning van hun kinderen. "Onderwijs stopt niet als de bel gaat" mag daarom nooit betekenen dat het onderwijspersoneel na die bel dan maar alle resterende verantwoordelijkheid moet opnemen. Het betekent net dat ieder zijn rol moet kunnen spelen.

Laat de bel vooral een gesprek openen

Daarom geven we onze vakbondsafgevaardigden op de vormingsdagen in augustus een kleine receptiebel mee. Een eenvoudig voorwerp, maar met een duidelijke boodschap. Zet ze in de personeelsruimte. Druk erop. Maak collega's nieuwsgierig. En stel vervolgens een eenvoudige vraag: wanneer stopt jouw werk eigenlijk? Niet om met de chronometer naast collega's te gaan staan. Wel om zichtbaar te maken wat we allemaal doen en in vraag te stellen wat vandaag vanzelfsprekend lijkt te zijn geworden. Welke taken zijn essentieel? Welke ondersteunen goed onderwijs? Welke zijn erbij gekomen zonder dat andere verdwenen? Welke administratie heeft nog een duidelijk doel? Wanneer worden digitale bereikbaarheid, overleg en extra engagement permanente beschikbaarheid? Het antwoord zal voor elke collega anders zijn. Maar wanneer honderden en duizenden mensen in het onderwijs tegen dezelfde grenzen botsen, dan spreken we niet langer over een persoonlijk probleem. Dan spreken we over een structureel vraagstuk. De campagne die we bij de start van dit schooljaar lanceren, wil precies die beweging maken: van herkenning naar gesprek en van gesprek naar verandering. Onze bel moet niet alleen aandacht trekken, maar personeelsleden ook laten voelen dat zij er niet alleen voor staan en dat we samen sterker staan.

Engagement heeft grenzen nodig

Onderwijs zonder engagement bestaat niet. Gelukkig maar. Het leeft van mensen die iets extra willen betekenen. Van een leraar die na de les nog even luistert naar een leerling. Van een lector die een student opnieuw op weg helpt. Van een CLB-medewerker die mee naar een oplossing zoekt. Van een ondersteuner die samen met een schoolteam bekijkt hoe een kind toch kan deelnemen. Van collega's die elkaar helpen wanneer het moeilijk wordt. Dat professionele engagement is kostbaar. Maar er is een groot verschil tussen engagement dat mensen vrijwillig opnemen omdat ze betrokken zijn en een onderwijsorganisatie die structureel afhankelijk wordt van steeds meer extra inzet. Als er nieuwe opdrachten bij komen, dan moeten we ook kunnen kijken naar wat kan verdwijnen. Daarom blijft COC hameren op minder planlast en overbodige administratie, op duidelijke kerntaken, vertrouwen in professionals en voldoende tijd voor voorbereiding, begeleiding, ondersteuning en overleg. Niet om minder te werken of minder goed onderwijs te geven. Wel om professionals opnieuw maximaal te laten doen waarvoor ze gekozen hebben en waarin hun expertise het verschil maakt. Soms maakt minder plaats voor meer.

Ook onze inzet gaat door

De bel die we bij de start van dit schooljaar verspreiden, is geen ludiek eindpunt. Ze is een begin. Een uitnodiging om met elkaar in gesprek te gaan. Om zichtbaar te maken wat onder de waterlijn zit. Om te signaleren wat goed loopt, maar ook wat steeds moeilijker vol te houden is. Onze vakbondsafgevaardigden spelen daarbij een belangrijke rol. Wat zij horen op de werkvloer, moet zijn weg vinden naar het lokale overleg, naar COC en uiteindelijk ook naar de onderhandelingstafel. Want precies daar ligt de kracht van een vakbond: individuele ervaringen samenbrengen tot een collectieve stem. Hoe meer stemmen daarin meeklinken, hoe moeilijker het wordt om ze te negeren. De bel gaat. Het onderwijs gaat door. En onze inzet voor jou stopt evenmin. Aan iedereen die opnieuw start in een school, centrum, academie, internaat, instelling, CLB, leersteuncentrum of hogeschool: een warme start en vooral een boeiend, succesvol en werkbaar school- en academiëjaar 2026-2027 gewenst. Laten we er samen een jaar van maken waarin we niet alleen zichtbaar maken hoeveel onderwijspersoneel elke dag doet, maar ook blijven opkomen voor de ruimte om dat werk goed te kunnen doen.

Precies daar ligt de kracht van een vakbond: individuele ervaringen samenbrengen tot een collectieve stem.

KOEN VAN KERKHOVEN //
SECRETARIS-GENERAAL COC